

Z kapitoly 1 – Vzestup vzdělané třídy

A pak přicházejí peníze

Jen ti nejtvrďší z tvrdých radikálů šedesátých let skutečně věřili, že jedinou čestnou cestou je odmítnout pojetí úspěchu jako takové: zanechat nechutné honby za kariérou a stáhnout se do malých komunit, kde by vzkvétaly opravdové vztahy mezi lidmi. Takový utopismus nikdy nebyl příliš populární, obzvláště mezi mladými absolventy vysokých škol. Členové vzdělané třídy si mohou vážit mezilidských vztahů a sociální rovnosti jak chtějí, ústředním bodem hodnotového systému je však v Americe už po řadu generací úspěch. A vysokoškoláci v šedesátých letech v tomto ohledu nebyli žádnou výjimkou. Byli především meritokraty, a tak měli sklon vymezovat se na základě svého výkonu. Většinou na kariéru nikdy doopravdy nezanevřeli a neměli v úmyslu vysedávat v kruhu, čichat kytičky, chovat prasata a rozjímat o poezii. A jak šel čas, přišli na to, že bohatství celého vesmíru jim leží u nohou.

(...)

Informační věk vytvořil mnoho úplně nových povolání, jejichž názvy zní často spíše jako vtip (na výšce platu to ovšem nepoznáte): kreativní referent, hlavní referent přes znalosti, koordinátor týmového ducha. Pak se objevila povolání, o kterých se na střední škole nikomu ani nezdálo: designér webových stránek, patentový agent, scénárista, jež udržuje kontinuitu seriálových příběhů, manažer nadačního programu, zprostředkovatel diváků do televizních programů a další a další. Hospodářství dnes funguje tak, že se z takových podivínů jako Oliver Stone stanou multimilionáři a mamlasové jako Bill Gates, kteří ani nedodělali školu, vládou celému světu. Ovšemže nevyhynuli nuzní učitelé, kteří žijí z ruky do úst a ne a ne sehnat stálé místo, a v nakladatelstvích stále pracují chudí trumberové, kterým jejich inteligence vynáší trapně nízké částky. Všeobecným trendem věku informatiky je však odměňovat lidi na základě vzdělání a zvyšovat rozdíly v příjmech vzdělaných a méně vzdělaných. Vyšší střední třída se nadto rozrostla z malého přívěsku střední třídy na významnou demografickou skupinu, složenou převážně z lidí s vybranými akademickými tituly. Nedojde-li k zásadnímu obratu v hospodářském vývoji, vzroste do několika málo let počet amerických domácností s ročním příjmem nad sto tisíc dolarů ze dvou miliónů v roce 1982 na pětinasobek. Když si uvědomíme, jaký kulturní a finanční kapitál tak početná skupina v souhrnu ovládá, pochopíme společenskou sílu vyšší střední vrstvy. Mnoho z členů vzdělané elity nevyrazilo do světa za vidinou peněz. Ale peníze si je našly a jemně, proti jejich vůli, začínají ovládat jejich myšlení.

(...)

Vzdělané elity dokonce převzaly profese, které obvykle náležely dělníkům. Navždy je pryč například éra věčně podnapilých dělnických novinářů – když si dnes prohlížíte novináře na tiskové konferenci ve Washingtonu, je tu jeden vedle druhého: Yale, Yale, Stanford, Emory, Yale, Harvard... Politické strany, dříve ovládané zkorumpovanými přistěhovalci, jsou dnes v rukách komunikačních analytiků s několika tituly. V obytných čtvrtích s klasickou zástavbou dnes žijí bohémové v tričkách. Budeme-li je sledovat na cestě domů z obchodu s ekologickými potravinami, zjistíme, že se doslova nastěhovali do domů staré finanční elity. Spí v jejich postelích. Zaplavují její instituce. Jak to shrnul spisovatel Louis Auchincloss: „Stará společnost uvolnila cestu společnosti výkonu.“ Přihlouplé, dobře vypadající lidi s dobrým původem nahradili lidé chytří, ambiciózní a vzdělaní, kteří jdou ve svých ošoupaných botách proti establishmentu.

Strach z nadbytku

V posledních třiceti letech šla zkrátka vzdělaná třída od jednoho triumfu ke druhému. Rozdrtila kulturu staré WASPovské elity, jen vzkvétá v ekonomice, která štědře odměňuje právě jejich schopnosti, a ovládá tak dnes tytéž instituce, proti nimž kdysi tolik brojila. Vznikl tak ale problém, a ten mnohé z nich trápí: nevyměnili si náhodou jen místo s dosud opovrhovanou WASPovskou elitou, nestali se jen jejich dvojníky, s jejich sebeuspokojením a se vším všudy?

Ti, kdo chtějí získat uznání vzdělané třídy, se musí vyrovnat se strachem z nadbytku. Jak ukázat - v neposlední řadě i sobě samým - že dokonce ani během šplhání na vrchol společenského žebříčku se nestali tím, čím stále ještě opovrhují – alespoň podle svých prohlášení? Jak proplout mezi úskalími bohatství a sebeúcty? Jak usmířit svůj úspěch se svou spiritualitou, status elity s rovnostářskými ideály? Příslušníky vzdělané elity s vyvinutějším sociálním cítěním znepokojuje rozvírající se propast mezi bohatými a chudými a svým způsobem mají nepříjemný pocit z toho, že jejich rodinné příjmy převyšují osmdesát tisíc dolarů ročně. Někteří stále sní o sociální spravedlnosti, přestože na univerzitě platili takové školné, že by ve Rwandě uživilo celou vesnici. Na autě mívali nálepku s nápisem „Nevěř autoritám“, a nyní vedou softwarové firmy, kde řídí stovky zaměstnanců. Ve škole se při sociologii učili, že konsumerismus je choroba, a nyní si kupují ledničky za tři tisíce dolarů. *Smrt obchodního cestujícího* je v mládí chytla za srdce, a nyní sami řídí týmy obchodních zástupců. Při scénce s plasty v *Absolventovi* málem pukali smíchy, nyní sami pracují pro firmu, která vyrábí – plasty. Přistihnou se při tom, že se stěhují do domu na předměstí s bazénem a že jim vůbec není příjemné přiznat se k tomu před svými bohémskými přáteli, kteří stále ještě bydlí v centru města.

Přestože stále obdivují umění a intelekt, náhle žijí ve světě obchodu, nebo přinejlepším v podivné hybridní zóně, kde se kreativita s obchodem prolínají. Tato třída nese odpovědnost za větší počet běžných metrů vestavěných knihoven než jakákoliv jiná skupina v historii. A přitom když se na tyto police podíváte, najdete zde luxusní, v kůži vázaná vydání všech těch knih, které tvrdí, že úspěch a bohatství je klam: *Babbitt*, *Velký Gatsby*, *Mocenská elita*, *Teorie zahálčivé třídy*. Toto je elita, jež byla vychována k tomu, aby se elitám postavila. Jsou bohatí, přesto se staví proti materialismu. Mohou strávit celý život prodáváním, ale bojí se, že se zaprodají. Jejich instinkt je staví proti jakémukoliv establishmentu, přesto si uvědomují, že se sami stávají novým establishmentem.

Členové této třídy jsou vnitřně rozpolceni konfliktem mezi skutečností a svými ideály a člověk jen žasne, kolik času stráví jeho potíráním. Bojují proti kompromisům mezi rovností a výsadami („Veřejné školy jsou kvalitní, ta soukromá škola je ale pro mé děti o něco vhodnější“), mezi pohodlností a společenskou odpovědností („Papírové plínky jsou neuvěřitelným plýtváním se zdroji, je to ale tak praktické...“), mezi vzpourou a konvencemi („Já vím, že jsem sám (sama) bral(a) na střední škole drogy, svým dětem ale říkám ‚Prostě řekni ne‘.“).

Největší napětí však panuje mezi vnitřní čistotou a úspěchem ve vnějším světě. Jak to v životě někam dotáhnout, aniž by ti ambice sežehly duši? Jak shromáždit zdroje potřebné k tomu, abys mohl dělat věci, které chceš, a přitom se nestat otrokem materiálních statků? Jak vybudovat pohodlný a klidný život pro svou rodinu a nezabřednout přitom do otupující rutiny? Jak žít na vrcholku společnosti a nestat se nesnesitelným snobem?

Smiřovatelé

Ani tváří v tvář takovým výzvám však vzdělané elity nezoufají. Jsou přece bohy s nejskvělejšími profesionálními životopisy. Vždyť to byli právě oni, kdo zazářil při

maturitních testech a v těhotenství se mu podařilo přestat s pitím vína. Jestli takovou velkou výzvu neuchopí právě oni, pak už nikdo. Když musí čelit rozporu mezi navzájem neslučitelnými hodnotovými systémy, udělají to, co je pro šikovného člověka s takovým kulturním a společenským zázemím nabíledni. Najdou si způsob, jak mít obojí najednou. Usmíří protiklady.

Nejvýznamnějším úspěchem vzdělaných elit devadesátých let bylo vytvoření životního stylu, který vám umožní být bohatým, úspěšným a zároveň volnomyšlenkářským rebellem. Založíte-li designérskou firmu, můžete být umělcem a současně bohatnout na akciových opcích. Vybudováním společnosti pro gurmánské speciality – jako výrobce zmrzlin Ben&Jerry's nebo přírodních džusů Nantucket Nectars – jste našli způsob, jak být ztřeštěným hipíkem a zároveň zazobaným vlastníkem nadnárodní korporace. Tím, že členové nové elity používají v reklamách na tenisky Nike básničky Williama S. Burroughse a že z písniček Rolling Stones dělají hymny marketingových kampaní, se jim povedlo usmířit protiestablishmentový styl s imperativem velkých korporací. Řídí-li se doporučením specialistů na řízení, kteří říkají, abyste nechali bujet chaos a odvážali svůj tvůrčí potenciál, usmířili ducha imaginace s imperativem zisku. Tím, že z univerzitních měst jako Princeton a Palo Alto udělali podnikatelské zóny, usmířili špičkové intelektuály se špičkovými plátcí daní. Tím, že se oblékají jako Bill Gates, který si na setkání akcionářů klidně vezme obnošené plátěné kalhoty, usmířili studentskou módu s profesemi na horních příčkách příjmového žebříčku. Tím, že jezdí na ekologické dobrodružné dovolené, usmířili aristokratickou touhu po vzrušení se společenskou odpovědností. Tím, že nakupují u Benettona nebo v Body Shopu, usmířili zvyšování odpovědnosti se snižováním nákladů.

Dostanete-li se do vzdělaných nejvyšších vrstev, nikdy nevíte, zda jste ještě ve světě hippies nebo už ve světě burzovních makléřů. Ve skutečnosti jste vstoupili do hybridního světa, ve kterém je každý tak trochu z obojího.

Marx nám řekl, že třídy proti sobě stojí v nesmiřitelném rozporu, tak úplná pravda to však není: hranice se místy dočista setřely. Hodnoty buržoazní mainstreamové kultury a hodnoty alternativní kultury šedesátých let splynuly a kulturní válka tím skončila – přinejmenším pro vzdělanou třídu. Namísto války mezi dvěma kulturami zde máme kulturu třetí, jež je usmířením předchozích dvou. K usmíření nedošlo na základě nějaké záměrné aktivity – je prostě výsledkem snažení miliónů jednotlivců, kteří chtěli mít obojí najednou. Nyní však udává naší době tón. Jakmile se setřela hranice mezi kulturou a alternativní kulturou, nelze říci, kdo se komu přizpůsobil, protože bohémové a buržoazie se ve skutečnosti přizpůsobili jeden druhému. Na konci tohoto procesu se pak vynořila nová třída – buržoazní bohémové neboli Bobos.

Kapitola 2 - Spotřeba

Kodex finanční korektnosti

(...)

Pravidlo druhé: Utratit spoustu peněz za cokoliv, co má nálepku „profesionální kvalita“, je úplně v pořádku, i když to s vaší profesí nemá vůbec nic společného.

Skutečně jen velmi málo z nás se živí jako profesionální šerповé, kteří vodí výpravy na vrchol Mount Everestu, neznamená to však, že by superlehká superodolná bunda z třívrstvého Goretexu Marmot Thunderlight nebyla dobrá koupě. I když neprovozujete ranní bufet, neznamená to, že se musíte spokojit s chatrným opékačem topinek za devětadvacet dolarů, když si za tři stovky můžete pořídit víceúčelový topinkovací systém pro stravovací zařízení, který vám bude opékat vaše housky ke snídani ještě dobrých 300 let. Stejně tak se nenechte zmýlit skutečností, že zahrádničení je jen vaším koníčkem. To přeci neznamená, že byste se měli spokojit s motyčkou za šest dolarů, když ji můžete mít za pětapadesát z obchodu pro zahrádkářské gurmány. Kultivovaní lidé se nikdy vzájemně neposuzují podle toho, jak drahé mají šperky – posuzují se podle toho, jak nákladné je jejich náradí. Když si pořizujete nějaké řemeslnické náradí, musíte ukázat, že berete věc natolik vážně, abyste ocenili trvanlivost a mistrovské provedení. Musíte ukázat, že jste dost chytří, abyste uměli utratit co nejvíc.

Nejdražší obchody zachytily tento trend včas a nasadily řadu maskovacích opatření. Předstírají, že prodávají vybavení a náčiní pro ty největší tvrdáky, a přitom prodávají nudné zboží pro změkčilce, jako třeba oblečení. Obchody se sportovními potřebami REI ve svém reklamním letáčku vychvalují horolezecké cepíny a mačky, aby vám dodaly pocit chrabrosti, až je budete míjet cestou k regálu se svetry. Obchod s replikami amerického rustikálního nábytku Restoration Hardware si zase dělá jméno na železářském zboží, a přitom vydělává hlavně na gaučích a na židlích. Land's End prodává hromady teplých ponožek, ale na obálce katalogu mají obrázek dvou horolezců na vrcholovém hřebeni Mount Everestu.

Důsledkem je ovšem mimo jiné to, že mezi vzdělanou elitou a předměty v jejich vlastnictví se rozevívá propast nenaplněného dobrodružství. Věci, které jim patří, byly původně navrženy pro daleko nebezpečnější aktivity, než ke kterým jsou nakonec užívány. Horolezecké boty, původně navržené pro výstupy na vrcholky And, stráví nakonec většinu života na zelinářském tržišti. Nejdokonalejší fleesová termovesta najde nakonec vrcholné využití při přechodu podél řady mrazících boxů v supermarketu. Auta s pohonem všech čtyř kol nemusí nikdy zdolávat záludnější překážky, než je hrbolatá cesta v rozbředlém sněhu. Svět se příliš nemění: v předchozí éře pokrytectví byla neřest poddanou počestnosti, v éře bobos je tvrdácké vybavení ve službách pohodlí.

Pravidlo 3. I drobnosti je třeba dovádět k dokonalosti

Vystavět obrovské sídlo s dokonale vypěstěnou zahradou je svým způsobem snobské. Nikdo vás ale nebude podezírat z toho, že okázale roztáčíte své peníze, když se budete fanaticky oddávat shánění maličkovitostí do domácnosti, třeba toho pravého cedníku na nudle, elegantní kliky nebo mimořádně důmyslného otvíráku na láhve. Bobos praktikují to, co novinář Richard Starr nazývá perfekcionismus drobností. Schránku na pečivo obloží terakotou; je to drobnost, ale zlepšuje vzdušnost... Mohou tím strávit celé večery, takže se z nich časem stanou zasvěcení odborníci na izolační materiály. Možná budou prohledávat katalogy různých firem se železářským zbožím, dokud nenajdou švýcarský kohoutek

KWC, který je mezi kohoutky s vyjímatelnou sprchovací hlavicí považován za absolutní špičku. A to všechno se děje jen proto, abyste ukázali, že máte tolik nadbytečné mozkové kapacity, že se navíc můžete zabývat vodním hospodářstvím ve své domácnosti. Myšlenkový potenciál, který se kdysi vynakládal na přípravu k závěrečným zkouškám z chemie či na pojednání o metafyzice, je dnes používán třeba na garážová vrata s motorovým pohonem (je důležité sehnat ty svinovací). Bobos nestojí o křiklavé a extravagantní věci. To by mohlo vypadat, že se snaží udělat dojem. Potřebují unikátní předměty, které se ještě nedostaly do masové výroby, ale jsou tak chytře vymyšlené, že činí život příjemnějším nebo nevšednějším. Máte-li myčku na nádobí zabudovanou v takové výšce, že se nemusíte ohýbat při vyndávání umytého nádobí, je to neklamným znamením, že jste zvládli umění žít. Když na viditelné místo v koupelnové skřínce vystavíte lahvičky na léky s dětskou pojistkou proti otevření, je to důkaz péče, jakou věnujete svým dětem. Při otvírání konzervy mimořádně promyšleným otvírákem prožívá citlivější člověk okamžiky vytržení z harmonie se skrytým řádem světa. Máte-li na vánočním stromku žárovky, které jsou sice o něco větší, zato však pocházejí z roku 1933, vaši oduševnělí hosté jistě ocení váš cit pro dokonalou řemeslnou práci starých časů. o Bavit se u večeře o diamantovém náhrdelníku není právě vkusné, zahájit konverzaci zmíenkou o hostitelově lžici na salát inspirované africkým uměním je prostě okouzující. Čím menší to je, tím nutnější je koupit důkladně promyslet.

Pravidlo 4. Nerovného povrchu není nikdy dost

Z hladkého povrchu se možná někdy těšival Edmund Burke. I chamtiví a kariérističtí yuppies v osmdesátých letech se možná obklopovali hladkými povrchy – matným černým nábytkem, naleštěnými parketami, lesklými stěnami s falešného mramoru. Vzdělané elity však dávají najevo svou nadřazenost nad těmito lidmi tím, že je jejich bezprostřední okolí plné přirozených nepravidelností. Drsný povrch je pro bobos známkou opravdovosti a mravní čistoty.

A tak vzdělané elity zbožňují textury. Hrubé koberečky utkané z jakýchsi obskurních trav jsou rozhodně lepší než zářivý koberec ode zdi ke zdi, hranaté dřevěné hračky jasně vedou nad hladkými hračkami z plastů, hrubé a texturované keramice se choulostivá hladkost porcelánu nikdy nevyrovná, osobité a pokroucené luční květiny mají přednost před prefabrikovanými a hladkými tulipány. V souladu se svou láskou k reliéfnímu povrchu si my, vzdělanci, vychutnáváme otlučené starožitné kliky, lišejníkem zarostlé kamenné zdi, poškrábané venkovské skříně, drsné odkryté trámy, zašlé břidlicové desky, drsné tibetské tkaniny a hliněné interiéry ve stavbách z nepálených cihel. Skutečně bohatí bobos si najmou partu dělníků, aby jim mrňavými kladivky vytvořili z hladkých prken rustikálně ošoupanou podlahu. Nechají přivést řemeslníky z Umbrie, aby jim v hale udělali drolicí se freskovou omítkou. Zařídí si, aby základy jejich domu byly z hrbolatých šutrů a vypadaly, že odolají střelbě kamennými koulemi a aby vnitřní trámy byly z klád, které podle jejich vzhladu otesával ještě Paul Bunyan.

Každý povrchní devizový dealer může chodit v obleku se vzorkem, navrhnout garderóbu s různými texturami je však záležitost pro mimořádně senzitivní osobnost. Proto nosí bobos košile flanelové, nikdy ne hedvábné, límce volné a měkké, nikdy naškrobené a tuhé. Ke lněným kalhotám si vezmeme mramorovanou blůzu, fleesovou bundu s lidovými vzory ze Salvadoru, kšiltovku z konopí a k tomu sisalové spodní prádlo, které se právě objevilo na trhu. Budete-li chvíli pozorovat skupinku několika bobos, naplní vás křehký soulad povrchových textur jejich oblečení úctou. Zůstanete na ně zírat s

otevřenou pusou a pomyslíte si: „A hele, konečně parta, která je opravdu in. To by mě zajímalo, jestli vědí, kde sehnat opravdu čerstvé koření do ravioli.“

Princip textury však platí i pro potraviny. Cokoliv, co vzdělaný člověk vypije, zanechá na dně sklenice usazeninu: kvasnicové pivo z mikropivovarů, nefiltrované ovocné džusy, organická káva. Bobo jí jen chléb hutný a hodně zrnitý, tak jak ho měli rádi zdraví sedláci, a ne lehký, bledý a nadýchaný, jaký jedí povrchní obyvatelé předměstí. Dokonce přísady a koření, jež používáte, budou obdivuhodně neopracovaná; sladit hrubým, nerafinovaným cukrem se považuje za projev kultivovanosti.

(...)

Pravidlo šesté: Vzdělané elity utrácení spousty peněz za věci, které vždycky bývaly levné

Ve snaze osvobodit se od zkaženosti peněz strávíme my, příslušníci vzdělané elity spoustu času tím, že se distancujeme od elity zámožné, tedy od lidí, kteří jsou bohatší než my, ale nemají tak dobré vzdělání. Členové zámožné třídy své zdroje utápí ve velkášském luxusu a pořizují si jachty nebo šperky. Holdují produktům, které si nižší třídy nikdy koupit nemohou, třeba paštice z husích jater, kaviáru a lanýžům. My, vzdělaná elita, zase holdujeme věcem, které by si oni nikdy nekoupili. Rádi si kupujeme totéž, co si kupuje proletariát – jen v poněkud exkluzivnější verzi, takže by tomu dělnická třída nerozuměla. Proto si, stejně jako oni, kupujeme kuřecí stehýnka, naše kuřata však zaživa volně pobíhala po dvorku a užívala si ještě víc, než Elizabeth Taylorová v lázních. Kupujeme sice také brambory, rozhodně však ne vypěstované na velkostatech v Idahu – musí to být vybrané miniaturní brambory, jaké rostou jen v půdě zvláštního složení na několika místech severní Francie. Když potřebujeme salát, vybíráme pouze z křehoučkových gurmánských odrůd, které jsou v sendvičích naprosto nechutné. Krása takovéto strategie spočívá v tom, že nám umožňuje chovat se rovnostářsky a okázale zároveň.

Proto také nakonec platíme zcela nesmyslné ceny za vše, co vždycky bývalo levné: 3,75 dolaru za šálek kávy, pět dolarů za láhev vody, padesát devět dolarů za konopné pantofle od Smith and Hawken, dvanáct dolarů za mýdlo, 1,50 dolaru za italský piškot, deset dolarů za nudle pro labužníky, 1,75 dolaru za krabici džusu, několik dolarů za stonek vonné byliny. Dokonce i za bílé tričko dáme padesát dolarů a víc. Utrácíme své peníze za sedlácké zboží v luxusním provedení. Uplatňujeme stále vybranější požadavky na stále jednodušší předměty.

Z kapitoly 2 – Spotřební život

Kodex finanční korektnosti

(...)

Pravidlo první: Jen vulgární člověk utrácí hodně peněz za luxusní předměty. Kultivovaní lidé vyhazují peníze pouze za nezbytnosti.

Aristoteles rozlišoval mezi potřebami – předměty, které potřebujeme k přežití, jako přístřeší, jídlo, oblečení a jiné nezbytnosti – a tužbami, což jsou předměty, po kterých toužíme, abychom měli pocit, že jsme lepší než ostatní. Elita bobos využila tohoto dělení, aby se distancovala od elit předchozích. Konkrétně to znamená, že příslušníkům vzdělané elity nevadí investovat velké množství kapitálu do předmětů klasifikovatelných jako potřeby, avšak utrácet za pouhé tužby je nepřijatelné. Například pětadvacetitisícová

investice do koupelny je oprávněná, ale utratit patnáct tisíc dolarů za hi-fi věž a domácí kino je vulgární. Utrátit deset tisíc dolarů za venkovní vířivou vanu je dekadentní, ale pokud neutratíte dvakrát tolik za břidlicový sprchový kout v nadstandardní velikosti, zřejmě jste se ještě nenaučili oceňovat prosté rytmy života.

(...)

Můžete utratit kolik chcete za cokoliv, co lze klasifikovat jako nástroj: například Range Rover za šedesát pět tisíc dolarů je rozumná koupě, protože má spoustu užitkového prostoru, ale utratit šedesát tisíc dolarů za sportovní Chevrolet Corvette, který nelze považovat za nástroj ani při nejlepší vůli, by bylo vulgární. (Jednou jsem uvažoval o tom, že napíšu scénář nazvaný *Rebel bez Toyoty Camry* o tom, jaká společenská traumata zažil profesor historie, který si koupil Porsche.) O tom, jak bobos uvažují o nástrojích, vypovídá i obrat „sportovně užitkové vozidlo“, užívaný pro Land Rover, Jeepy a podobné luxusní terénní automobily. Ještě nedávno byl přívlastek „sportovní“ opakem přívlastku „užitkový“ – buď jste si hráli, nebo jste pracovali. Avšak počítačové čarodějové informačního věku, kteří celý den pracují s abstraktními pojmy a obrazy, si rádi ve volném čase dopřávají trochu fyzické práce, takže vozit věci v monstrech s metrovými koly je pro ně něco jako sport.

A jde-li o tak užitkovou místnost jako kuchyně, pak padají všechny zábrany. Dokud se neobjevili bobos, byla kuchyň opovrhovanou částí domu. Například architektka Calverta Vauxe naplňovali odporem lidé, kteří jedí v kuchyni, k čemuž poznamenal: „Tento zvyk je známkou nízkého stupně civilizace.“ Charles Merrill napsal ve své knize *Status snadno a rychle: Jak se stát pilířem vyšší střední třídy roku 1972*: „Ženy z vyšší třídy nikdy nechodí do kuchyně... Ženám z vyšší střední třídy nezbyvá než čas od času do kuchyně zajít, avšak chtějí vyvolat dojem, že tam nechodí. V opravdovém domě vyšší střední třídy budou tedy užitkové prvky domácnosti potlačeny.“ I na opačné straně kulturního spektra nabádala Betty Friedanová a další feministky své sestry, aby vyrazily ven z kuchyně. Ale dnes, v době bobos a usmířených protikladů, jsou všichni zpátky v kuchyni – byť každý po svém. V domech dnešní vzdělané třídy se kuchyň dokonce stala symbolem domácího blaha, jakým byl pro buržoazii krb.

Proto, vejdete-li dnes do nově renovovaného lepšího domu patřícího příjemným a ohleduplným lidem, pravděpodobně tam spatříte kuchyň, jež svou velikostí vyvolává dojem hangáru s vodovodní instalací. Obvodové zdi původní kuchyně jsou vybourány a nová kuchyně pohltila několik okolních místností – podobně to dříve dělal Sovětský svaz se sousedními zeměmi. U dnešních megakuchyní je těžko říct, kde vlastně končí. Máte-li dojem, že v dálce prosvítá zeď, která tu obrovskou místnost ukončuje, může to být také jen fata morgána vzniklá odrazy od nekonečných hektarů kuchyňských desek. Jen samotná spíž má zpravidla více podlahové plochy než celý byt, ve kterém bydlel majitel na studiích.

Kuchyně této velikostní kategorie se samozřejmě musí navrhovat se značným důmyslem. Architekti se chlubí, jak výtečně jsou jejich kuchyně zkomponované do „pracovních trojúhelníků“, jež minimalizují počet kroků například mezi sporákem, myčkou a dřezem. Ve starých kuchyních žádné pracovní trojúhelníky nebyly, na žádné kroky tam totiž nebylo místo. Všechno bylo po ruce, stačilo se jen otočit. Dnešní hektarové kuchyně však mají jídelní koutky a barové židle a vestavěné televizory a knihovny a počítačové pracovny, nechybí snad ani orientační plánky s označením místa, kde se nacházíte: to pro hosty, kteří se ztratí cestou k pípě.

Z hlediska vybavení jsou dnešní kuchyně bobos něco jako kulinářské hřiště, jež poskytuje uživateli řadu špičkových zážitků. První věcí, na kterou narazíte, je mnohametrový objekt, který vypadá jako poniklovaný jaderný reaktor: ve skutečnosti je to ale sporák. Obyčejný plynový vařič vybaveným nějakými lepšími Bunsenovými hořáky – to

není pro moderního kuchyňského labužníka. Dnešní gurmánští bobos požadují dvacetikilowattový, alespoň sto dvacet centimetrů široký sporák se šesti zdvojenými hořáky, který sálá teplo, jako kdybyste postavili nosnou raketu raketoplánu vzhůru nohama. Neobejdou se ani bez takových nezbytností jako lávový gril, vestavěný třicetikilowattový hořák na pánev wok, mosazná zážehová jednotka (jen naprostý nevzdělanec může užívat hliníkovou) a ocelovou pánev s půl coulu silným dnem. Nutná je i trouba s objemem alespoň dvě stě litrů, aby ukázali, že by mohli péct třeba bizona, kdyby na to přišlo. A povrch celého tohoto impozantního zařízení musí být z kovu s tak vysokým obsahem niklu a chrómu, aby na něm nedržely magnety. Podle toho poznáte, že jste si koupili to správné užité vybavení, jaké si vaše rodina zaslouží. La Cornue vyrábí obstojný sporák s plynovými a elektrickými plotnami za nějakých 23 500 dolarů. Metr padesát široký sporák AGA byl patentován v roce 1922 a jeho nezdobená robustnost napovídá, že se kdysi používal k recyklování koní na lepidlo, hlavně je však vybaven ohřívací plotnou, plotnou na mírný var, troubou na pečení, troubou na rožnění a nekonečným množstvím hořáků. Nepoužívá přímý plamen, ale jen odražené teplo, čímž vyjadřuje jemnou životní filozofii. Stojí jen 10 000 dolarů.

Přílehlým kvadrantům kuchyně musí nezbytně vévodit chladicí komplex. Ústředním tématem této sekce je, že pouhý mráz není dost studený. Instalovaná technologie by měla být schopna dosahovat teplot blízkých absolutní nule, kdy ustává veškerý pohyb molekul. Samotná lednice by měla být velká jako dodávkový automobil nastojato. Měla by mít aspoň dvoje dveře, jedny do mrazicí sekce a jedny záložní – to pro případ, že byste chtěli uvnitř pronajímat pokoje. (...)

Prostorná kuchyně se spotřebiči trvalé hodnoty je známkou toho, že děláte sami domácí práce, že zakoušíte drsnou realitu každodenního života, tak jak to hlásali Gándhí a Karel Marx. Znamená to, že vaše vybavení disponuje větším výkonem než většina členských zemí NATO. Znamená to, že když dáte zmrazené rybí prsty do trouby, můžete se spolehnout, že budou rovnoměrně opečené, a kdybyste zapnuli hořák naplno, můžete mít uvařenou vodu na špagety za osm vteřin. Znamená to, že jste soustředili kupní sílu na to podstatné, na každodenní místa, která vy a vaše rodina fakticky používáte. Utrácet na očividný luxus je zlo, ale vydávat peníze na části domu, které by dříve používalo služebnictvo, to je rovnostářství.

Z kapitoly 5 – O radostech

Změny v regulaci smyslových požitků

Americkou kulturu už dávno neovládá postoj, že se smí všechno (pokud to vůbec kdy platilo). Dnešek skýtá mnohem složitější a zamotanější obraz. Například v humoru jsme během posledních třiceti let začali být mnohem tolerantnější k sexuálním vtipům, naopak vtipy etnické jsou zcela nepřijatelné. Věci jako držení těla a správné oblečení bereme na lehčí váhu, naopak vztekání se, plivání a kouření se nyní tolerují mnohem méně. Veřejně dopodrobna hovořit o sexu je přijatelné, naopak cokoli, co by mohlo zavánět využitím nerovného postavení k sexuálním cílům, začíná být tabu. V nejlepších knihkupectvích dostaneme časopisy o sexu „pro náročné“, ale staré dobré pornografické romány ve stylu Harolda Robbinse jen pro vyvrhele. Na univerzitách se toleruje tetování a piercing, které by v padesátých letech byly považovány za skandální, ale tvrdě se postihují studentské pijácké rituály, tehdy zcela běžné. Zdá se nám, že na děti nejsme zdaleka tak přísní, ale ve skutečnosti zasahujeme do jejich života mnohem víc než rodiče v padesátých letech. Teta Polly se sice v Tomu Sawyerovi snažila Toma zcivilizovat výprasky a pravidly správného stolování, zároveň se však směl hodiny bez dozoru toulat a užívat si

dobrodružství. Dnes na zásadách stolování netrváme, ale toulání také příliš netrpíme a naopak vodíme děti od jedné dospělými organizované činnosti k druhé.

Normy mravnosti se zkrátka nepohybují ve velkých agregátech od období ctnosti k období neřesti. Skutečnost spíše připomíná smíšené obchodování na burze – jedna akcie jde nahoru a druhá dolů, stejně tak normy v jedné oblasti stoupají a v jiné klesají, takže je obtížné určit, jestli se v celkovém součtu šroub utahuje nebo povoluje.

(...)

Užitečné radosti

Chcete-li vidět posun v kodexech chování na vlastní oči, jděte se v létě projít do parku. Uvidíte ženy při joggingu, na sobě sportovní podprsenky a elastické přiléhavé šortky. Kdyby to tak viděli puritáni! Ženy běhají ve spodním prádle na veřejnosti! Řádný puritán by hned začal citovat z kapitoly o Sodomě a Gomoře. I takový kosmopolita jako historik Edward Gibbon by se hned po prvním pohledu na ně začal zamýšlet nad úpadkem říší. Podívejme se však na tyto sportující ženy v podprsenkách trochu pozorněji. Ve tváři nemají výraz nevázaného hedonismu. Neodhalují se z exhibicionismu. Jakýkoliv erotický účinek vystavovaných vnad vezme zasvé, jakmile si všimneme sveřepého výrazu v jejich tvářích. Posilují. Pracují. Budují svalovou hmotu. Vytyčují si cíle a bojují za jejich splnění. Na jejich tvářích nespátříte úsměv, některé dokonce vypadají, jako by trpěly. Tyto polonahé mladé ženy jsou zosobněná kázeň – podle hesla „bez práce nejsou koláče“. A kdybyste se zeptali, proč jsou polonahé, dozvíte se, že takové oblečení je pro usilovné cvičení to nejvhodnější a nejpraktičtější. Neodhalují se proto, aby se oddávaly požitkům, ale ve službách vyššího výkonu. Dionýsos, bůh bezuzdných požitků, se zde spojuje s Prométheem, bohem práce.

Přístup Bobos ke smyslovým požitkům je účelový. Žádoucí jsou takové požitky, které jsou poučné, povznášejí ducha nebo zvyšují kvalitu života, naopak za velmi nežádoucí je považováno každé potěšení, které brzdí náš rozvoj nebo je nebezpečné. Oddávat se tělesným cvičením je proto naprosto úctyhodné, zato kouřit je vážnějším hříchem než porušit alespoň polovinu z desatera přikázání. Káva se stala nápojem dneška, neboť zbystřuje mysl, avšak alkohol je v nemilosti, protože zatemňuje úsudek. Můžete jít na pláž polonazí ve velmi skromných plavkách a je to normální, když se však zapomenete namazat ochranným krémem na opalování s dostatečně vysokým UV faktorem, je to šokující. Zdravá strava požívá přirozené úcty, zato v souvislosti s nezdravým jídlem – s vysokým obsahem tuku, sodíku nebo kalorií – používáme slovo „vina“ častěji než v jakémkoliv jiném kontextu. Rozjímavé požitky jako dlouhé koupele ve vaně společnost schvaluje, zato požitky nebezpečné – třeba rychlá jízda na motocyklu – jsou předmětem opovržení, a řídit bez zapnutých pásů je vyloženě amorální. Sporty posilující dýchací aparát – běh na lyžích, jízda na kolečkových bruslích – jen vzkvétají, naproti tomu sporty, které nerozvíjejí kardiovaskulární systém, jako kulečník, kuželky a stolní tenis, jsou přijatelné nanejvýš u nižších vrstev. Ani strávit odpoledne hraním s dětmi není špatné, maličkým je totiž třeba neustále pomáhat při rozvíjení nějakých dovedností (jen se někdy podívejte na bobos rodiče, jak se zúčastňují „hry“ svých dětí), budování lepších společenských vztahů či posilování jejich sebevědomí („To se ti povedlo! To ti udělá dobře!“).

My, bobos, jsme totiž od buržoazie převzali ideál boje o úspěch a naroubovali na něj bohémské nutkání vyhledávat nové zážitky. Výsledkem je systém společenských pravidel, která povzbuzují požitky, jež jsou fyzicky, duchovně a intelektuálně užitečné, a stigmatizují požitky, jež jsou neužitečné nebo škodlivé. Protestantská etika práce byla nahrazena

bobo etikou hry, jež není o nic méně náročná. Všechno, co děláme, musí sloužit životnímu poslání, kterým je kultivace, pokrok a sebezdokonalování.

(...)

Užitečně strávené prázdniny

Sedíte na zahrádce v kavárně na Piazza della Serenissima v jednom z těch kamenných toskánských městeček, malebně rozložených na kopci. Právě jste absolvovali dvacetiminutovou prohlídku skvostné malé basiliky daleko od normálních turistických tras, která vás uvedla do stavu vytržení. Srazili jste k sobě pár kovových stolů, abyste si mohli popovídat s několika kultivovanými páry, které jste potkali uvnitř. Upijíte nápoje, které by se doma uplatnily jako sirup proti kašli, a dáváte k lepšímu příhody z dovolených. Někdo začne vyprávět o nádherných jeskyních vytesaných Chetity do skal ze sopečného popela, které viděl na své nedávné cestě do údolí Göreme v tureckém vnitrozemí, když se pán v košili s mimořádným počtem kapes nakloní a prohodí: „Jasně. Ale celá Kappadokie je už úplně zničená turisty.“

Po několika minutách začne jedna z žen začne popisovat fascinující detaily, které se dověděla od průvodců na ekoturistickém zájezdu po jižním Belize. „Po elektrifikaci už to není ono,“ opět si postěžuje si muž s mnoha kapsami. Stanuli jste tvář v tvář cestovatelskému snobovi. Mezi námi totiž žije nevelký počet cestovatelských gurmánů, kteří sbírají cíle svých cest jako sbírají skauti své bobříky. Své potěšení ze života čerpají z okamžiků, kdy vám mohou významně naznačit, že kamkoliv se právě chystáte, tam už oni byli dávno, v době, kdy to ještě mělo nějaký význam. Těžko říci, kde na všechno to cestování berou čas: možná jim nějaký zlomyslný filantrop platí, aby jezdili kolem světa a pak vyvolávali v ostatních cestovatelích pocity méněcennosti ze svého ubohého kulturního repertoáru. Jsou to praví mistři těch nejprotivnějších otázek. „Nezastavil se tam v roce 1139 damašský atabeg?“ dotáže se takový člověk při zmínce o jisté vzdálené oáze, načež se rozhlédne kolem stolu, jako by očekával, že všichni o překot tuto informaci potvrdí. Večery nejspíše tráví biflováním podrobností ze života obskurních etnických skupin: „Tady myslím lovil ryby kmen Mobabi, dokud je Kontutiové nevytlačili dál proti proudu řeky.“ Tato skupina často splývá s další, snad ještě ohavnější třídou cestovatelů, s jazykovými snoby: „S trochou činúkštiny se tam přece domluvíte, ne?“ Tito lidé neříkají *umím* ten a ten jazyk. Místo toho prohodí „*mám* trochu portugalštiny“ nebo „*mám* samozřejmě pár románských jazyků,“ a řeknou to tak okázale mimochodem, že byste jim sevřeli hlavu do svěráku a utahovali a utahovali, dokud by jim nevylezly oči z důlků.

Jen málokdo se bohužel nechá touto ušlechtilou pohnutkou vést, třebaže je všeobecně známo, že v přítomnosti těchto osob jsou reálnou hrozbou nejdrastičtější formy takzvaného vietnamského syndromu – psychózy, která způsobuje, že člověk směřuje každou konverzaci k jedinému cíli: cestě do Vietnamu, jež od základu změnila jeho život.

Syndromem postižený cestovatelský chlubil začíná pomalu. Začne několika nenápadnými náznaky svého velkého kulturního kapitálu, jak se však konverzace rozvíjí, začne být výřečnější. Vtahuje vás do hry a čeká na svou chvíli. Paprsek naděje vám svítne, když někdo jiný ze společnosti začne mluvit o Mount Everestu. Á, dostal Tibetem, řeknete si. Nemůže se přece chovat tak arogantně ve společnosti někoho, kdo byl v Tibetu. Jenže on samozřejmě *udělal* Tibet ještě než kniha *Do řídkého vzduchu* udělala z Himalájí snobskou záležitost.

A pak to začne. Popisuje svou pouť po Ho Či Minově stezce nebo cestu vlakem z Hué v přeplněném vagónu bez klimatizace. Začne popisovat všechny zvláštní krásy severního Vietnamu, vůni kafru, hemžení kol v ulicích. Najednou zjistíte, že jste uvízli v močálu. Čeká vás mnoho utrpení. Teď již není cesty, jak z konverzace se ctí ustoupit.

„Nikdy jsem netušil, že krmení hus může být tak duchovní zážitek,“ prohlásí a nechá kolovat fotografie, na nichž je zachycen se skupinou místních venkovanů uprostřed rýžových políček u My Lai (on je ten ve slunečních brýlích). Bude vyprávět o bývalém partyzánovi Vietkongu, na jehož volském potahu cestoval Údolím Rudé řeky. Ve svých historkách vždy vystupuje jako suverénní doktor Livingstone, ale vám je jasné, že když přijel do vesnice, místní lidé v něm viděli jen velkou peněženku, z níž se sypou dolarové bankovky. Kdyby tam toho člověka našli mrtvého s tuctem řeznických nožů v těle, bylo by to jako v románu od Agathy Christie – každý by měl motiv.

Mám podezření, že s cestovatelskými chlubily se neumíme jednou provždy vypořádat hlavně proto, že nikdo z nás v této věci není bez viny. My všichni příslušníci vzdělané třídy jsme totiž do jisté míry cestovatelskými snoby, rozdíl je jen v tom, že my si dovolujeme na vypasené turisty, kteří se v hordách valí z klimatizovaných autokarů rovnou do Notre Dame, zatímco chlubil si dovoluje na nás. Na žebříčku sofistikovaného cestovatelství je přece jen o stupínek výš.

...

Z kapitoly 6 – Duchovní život

...

A není tato touha po rovnováze mezi svobodou a zakořeněností podstatou duchovního hledání vzdělané třídy? Je to třída, která dospívá ve znamení rebelie proti minulé elitě. Knihy a filmy, které ji nejvíce ovlivnily, již od počátku padesátých let bouří proti konformismu, autoritářství a slepé poslušnosti. Příslušníci vzdělané třídy jsou zastánci svobody a rovnosti, individualistické sebevyjádření je na nejvyšších příčkách jejich hodnotového žebříčku. Podařilo se jim rozbít staré hierarchie. Jejich mravní kodex oslavuje, a upřímně řečeno přímo vyžaduje, neustálou inovaci, rozvoj vlastní osobnosti, osobní růst. Díky reformám, které vzdělaná vrstva spustila, mají nyní lidé větší možnost volby. Ženy si mohou vybírat, kde pracovat a jak žít svůj život. Menšiny si mohou svobodněji zvolit, kam chodit do školy nebo do jakého klubu vstoupit. Svoboda a možnost volby triumfují ve všech oblastech života, až po gurmánský celozrný chléb, který jste si vybrali na tržišti, anebo to, jaký druh partnera chcete mít v posteli.

Když si však postavení současné vzdělané třídy necháte projít hlavou, zjistíte, že svoboda a možnost volby nejsou všechno. Duchovní svoboda může vést k lenosti ducha, k pobožnůstkářství přestrojenému za zbožnost a nakonec až k narcismu hnutí New Age. Svržení starých autorit nevedlo k zářivým šťastným zítřkům, nýbrž ke znepokojivé ztrátě víry ve společenské instituce, k duchovnímu zmatku a sociálnímu rozvratu. Takže když se rozhlédnete po světě bobos, uvidíte, jak se lidé snaží navázat zpřetrhané vazby. Ve Wayne v Pennsylvánii vidíte, jak zámožní spotřebitelé nakupují rustikální nábytek, který budí dojem jednoduchosti a tradičního stylu. Do Burlingtonu ve Vermontu se stěhují vzdělaní lidé z vyšších vrstev, protože hledají vazby, jaké jsou možné jen na malém městě. Vzdělané vrstvy na dovolené vyhledávají předmeritokratické enklávy, kde místní rolníci žijí stabilním tradičním životem. A do krajů jako Montana přicházejí kosmopolitní vrstvy hledat místo, kterému by mohly říkat domov.

Bobos, kteří jsou v mnoha svých postojích tak pokrokoví, jsou zároveň duchovními reakcionáři. Mnoho času stráví teskněním po prostém životě, ohlížením za moudrostí, kterou jsou v jejich očích obdařeni lidé žijící usudlým životem a kterou přelétaví a všech příležitostí se chápající bobos jako by postrádali.

Jako příslušníci vzdělané třídy si musíme položit otázku: můžeme mít svůj koláč a zároveň ho sníst? Můžeme být svobodní a současně zakořenění? Nezdá se, že by se vzdělaná třída chtěla vzdát svobody a osobní volby. Nevrátí se do světa poslušnosti a úcty k autoritám. Nehodlá zvrátit kulturní a politické revoluce minulých desetiletí, které tak

dramaticky rozšířily osobní svobodu. Bude se muset pokusit o usmíření dalších protikladů a najít odpověď přinejmenším na následující otázky: Můžete ještě uctívat Boha, když si osobujete právo rozhodovat, které části z učení Bible jsou chybné? Můžete se ve své obci cítit doma, i když víte, že se odstěhujete, jakmile se naskytne lepší pracovní příležitost? Můžete do svého života zavést rituál a řád, když vás cosi uvnitř stále nutí k novým a novým experimentům? Mluvil jsem o pozoruhodné schopnosti usmiřovat protiklady, kterou bobos prokázali. Skutečným problémem však bude teprve usmíření duchovních protikladů. Bobos se snaží vystavět dům závazků na základech svobodné volby.